

לשוננו לעם

עורך: חיים א' כהן

מתוך

כרך נג, תשס"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

גד בן-עמי צרפתי

עוד על דגלי השבטים

תוספת למאמרי "מה הוא 'דגלי'?",
לשוננו לעם נא-נב (תשי"ס-תשס"א) ב, עמ' 67-74

משני ספרים שיצאו לאור לאחרונה אפשר להביא סיוע לטענתנו כי לא הייתה כל מסורת עתיקה לתמונות שעל דגלי השבטים, ושאנשי "בצלאל" הם שהכניסו אותן באיקונוגרפיה העברית והפיצו אותן בארץ ובגולה. בספר *Gali Spazi della Parola – Sinagoghe in Piemonte* ("מרחבי המילה – בתי כנסיות בפיימונטה"), טורינו 2002, של ניקולו ביֶדָאו (Niccolo Bidau), נמצא תצלום של התקרה המצוירת של בית הכנסת של סְלוֹצוֹ (Saluzzo), עיר קטנה בצפון איטליה) מן המאה הי"ח, ורואים בו שתי חניות שבכל אחת מהן תלויים זר אחד ושני גדילים, והם מציינים את דגלי השבטים. כל תמונה לא צוירה בהם אלא רק נכתבו שמות השבטים: בזר התלוי בחנית אחת כתוב "דגל מחנה ראובן" ובגדילים שעל ידו כתוב "שמעון" באחד ו"גד" בשני – בהתאם לתיאור סדר מחנה ישראל במדבר (ראה במדבר ב, י-טז); בזר התלוי בחנית השנייה כתוב "דגל מחנה דן" ובשני הגדילים "נפתלי" ו"אשר" – בהתאם לנאמר במדבר שם, פסוקים כה-לא. אף הסמלים של מחנה יהודה ושל מחנה אפרים מצוירים שם באופן דומה; הם אינם נכללים בתצלום האמור שבספרו של ביֶדָאו, אך אפשר לראותם בתמונה שצילמתי במקום (ראה בספר הנזכר את הטקסט בעמ' 82 ואת התצלום בהמשך [האיורים ועמודי האיורים אינם ממוספרים]).

בספרה של בת-שבע גולדמן אידה "זאב רבן – סימבוליסט עברי" (תל-אביב וירושלים 2001) נמצאים תצלומים של כמה חפצים המקושטים בסימני השבטים נוספים על אלו שזכרו בדברינו, מעשי ידיהם של אמני "בצלאל". ואלו הם:

- איור 14.2, עמ' 25 – דף של ספר הזהב הראשון של קק"ל, אי"מ ליליין 1901
- איור 4, עמ' 15 – ארון הקודש, זאב רבן 1916

- איור 3, עמ' 14 – כיסא של אליהו, זאב רבן 1925
- איור 212, עמ' 158 – "משה רבנו", חלון מצויר בבית הכנסת של קהילת עמנואל, בומונט, טקסט, זאב רבן 1927
- איור 92, עמ' 79 – כתר תורה, זאב רבן 1949

למקורות העתיקים המשתמשים במילה **דגל** בהוראת 'חטיבה' ולא בהוראת 'בד מצויר' אפשר להוסיף פיוטים רבים, ונסתפק בשתי דוגמאות מן העשרות המוגשות לנו ב"מאגרים", תקליטור מפעל המילון ההיסטורי שבאקדמיה ללשון העברית:

- לְעוֹן דְּגָלִיךְ שָׂא וְתַנְחִים כְּנָאָמָךְ – פיוט "סלח נא אשמות" לליל יום הכיפורים (ראה דניאל גולדשמידט, מחזור לימים הנוראים, ב, ירושלים תש"ל, עמ' 27).
- דְּגָלִי נְצוּרָה, לְעַמָּם בְּצָרָה, קְדוֹשׁ וּבְרוּךְ – פיוט "ליושב תהילות", שם, עמ' 385.